

Укладач
Юрій ВИННИЧУК

НЕВІДОМЕ РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ

АНТОЛОГІЯ

Харків
«ФОЛІО»
2016

ПРОКЛЯТІ РОКИ

Помолимося за тих, що у розлуці
Помруть, відірвані від рідних хат.
Помолимося за тих, що у розпуці
вночі гризуть залізні штаби ґрат,
що душать жаль у невимовній муці,
за тих, кого веде на страту кат.
Над ними, Господи, в небесній тверді
прости свої долоні милосердні...
Юрій Клен. З поеми «Прокляті роки»

Величезна трагедія, яку пережив український народ за весь період большевицького панування, ще й досі як слід не усвідомлена нами. Тілеві Уленшіпегелю попіл його батька Клааса бив у груди. Кожному українцеві, якщо він свідомий українець, а не малорос, повинен бити у груди попіл мільйонів невинно убієнних. І цей попіл волає про помсту, про новий Нюрнберзький процес, про те, щоб усі кати були названі поіменно.

Голодомор — це не єдина наша трагедія. Друга не менша трагедія — знищення мозку нації. Кожне життя, звичайно, дороге, але коли знищується мозок нації, то це веде до жахливого занепаду. Класик японської літератури Акутагава Рюноске висловив досить жорстоку сентенцію: «Життя людське не вартує навіть одного рядка Бодлера».

Якби обмежилося тільки Голодомором, ми б зараз мали іншу Україну.

Якщо порівняти режим Гітлера і Сталіна, то однозначно злочиннішим був сталінський. Гітлер не убивав своїх. Хто був незгідний з його режимом, мав змогу емігрувати. Сталін убивав своїх і не тільки не випускав нікого, а ще й заманював повертатися «на Родіну». Та тільки для того, аби потім усіх тих поворотців убити.

Сталін убивав незалежно від того, чи ти співав йому осанну, чи проклинав. Майже усі розстріляні поети заявили себе, як щирі патріоти советської держави. Але це їх не порятувало. Знищено було 90% усіх українських письменників, художників, науковців, не кажу вже про вчителів, сільську й міську інтелігенцію. На волі залишилася жалюгідна купка, а ті, що звідали сталінські концтабори і мали щастя вийти на волю перед самою війною, утекли потім на Захід. Інші ж, виживши після таборів, у переважній більшості замовкли і до літератури не повернулися: Олександр Корж, Борис Павлівський, Іван Шевченко, Петро Горбенко, Михайло Корсун, Петро Голота, Роман Дурбак, Володимир Лопушанський, Григорій Стеценко, Свирид Мусіяка та інші. Були й такі, що не звідали репресій, але воліли зачaitися.

Сергій Кушніренко (народився 1913 року) близький товариш Олени Теліги, автор збірки віршів «Пружінь» (1938), не загинув у похідній групі ОУН, як то пишеться у всіх довідниках. У 1946 р. він оселився із сім'єю в с. Михайлівка на Рівненщині. Тут поміняв документи, знищивши паспорт, перервав усі стосунки з колишніми знайомими, спалив усі фотографії, листи і навіть власну збірку віршів. У всіх документах писав, що освіта у нього п'ять класів, хоча володів кількома мовами. Працював бухгалтером у колгоспі. Згодом купив будинок у с. Хотинь на Рівненщині, там і жив до кінця своїх днів. Тривалий час працював продавцем у магазині, потім робітником на місцевому цегельному заводі, де й трудився до пенсії. Писати він покинув, помер 5 грудня 1984 року. Через

шістнадцять років після смерті Кушніренка його донька та онука виявили на горіщі рукописи у старій коробці.

Дмитро Геродот (справжнє прізвище Івашина) народився у 1892 році, а не в 1882-му. З юнацького віку заявив себе талановитим журналістом. Анатоль Гак, з яким вони разом видавали газету, залишив про нього теплі спогади. Д. Геродот окрім гострих фейлетонів публікував і вірші. У 1920 році змушений був тікати від большевиків. Оселився у Румунії, працював на дипломатичній службі в посольстві УНР, дописував до паризького «Тризуба», був головою українського комітету. А далі у всіх довідниках пишеться, що його доля після 1939 р. невідома.

А тим часом Д. Геродот продовжував жити у Румунії. Знаючи, що його розшукують визволителі, він мусив ховатися — змінив ім'я, вигляд, відпустив собі бороду. Працював де попало, лише пізніше дістав посаду касира в аптеці, де й працював до пенсії. У січні 1975 року помер.

Таких незвичайних доль було багато. Більшовицький терор не обмежувався фізичним знищенням, а ще й духовним. Нація зазнала таких жертв, від яких не може й досі оговтатися.

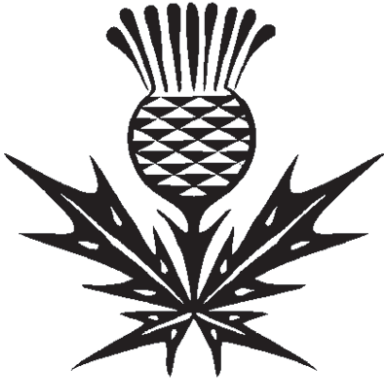
Та було б помилкою усе спихати на одного Сталіна, адже репресії почалися задовго до того, як він прийшов до влади. Більшовики уже під час Московсько-Української війни (саме так її називала тодішня преса УНР) поводили себе в Україні, як гітлерівці: розстрілювали заручників, палили села, переслідували членів «Просвіти» і вбивали на місці.

Більшовики у 1918—1920 рр. убили композитора Миколу Леонтовича, художника Олександра Мурашка, історика Олександру Єфименко і її доньку, поетесу Тетяну Єфименко, літературознавця Володимира Науменка, автора історичних повістей Олелька Островського, дитячу письменницю Станіславу Корвін-Павловську.

Система не шкодувала нікого. Були розстріляні навіть віддані їй рупори: Борис Коваленко, Іван Кулик, Іван Микитенко, Іван Кириленко, Самійло Щупак та інші. Та це й не дивно, бо ще з часів Французької революції відомо, що революція завжди пожирає своїх дітей.

Сергій Кокот, один із тих письменників, яким вдалося вирватися під час Другої світової на Захід, згадував: «Большевики, винищуючи українських письменників, робили це безпринципно й не питали, від кого починати й на кім кінчати. Це явище дуже яскраво можна схарактеризувати на прикладі такого письменника, як Іван Микитенко. До 1936 року це була кара Господня на українських письменників, типовий совітський метр на зразок теперішнього Корнійчука, який давав тон у літературі, проголошував настанови, словом, був уповноваженим від партії і НКВД в українській літературі. Його п'єси такого ж зразка, як і Корнійчукові, ставилися по всіх театрах СРСР та були введені як обов'язкові для вивчення в середніх та вищих школах. Як і Корнійчука, його величали потай совітським вельможею і мільонером. Але йшли часи. Микитенко піднімався все вище й вище по драбині совітських чинів. Він представляє у Москві у ВОАПі (ВОАПП — всесоюзне об'єднання пролетарських письменників) українську літературу. І, нарешті, від українських письменників він бере участь у т. зв. світовому конгресі письменників у Мадриді. В той час, коли зовні кар'єра Микитенкова начебто росла, невидні кроти, що зв'язували партійний осередок письменників з НКВД, вже рили потай яму, щоб у ній закопати цього літературного достойника. В той час, коли Микитенко перебував у Мадриді і вирішував справи світового значіння, в Києві літературні шури меншого масштабу — Іван Кириленко й Іван Ле — вже гострили зуби, щоб одним махом покінчити зі своїм літературним конкурентом за багатим письменницьким столом.

Характерно, що вони були його найближчими «суботильниками», говорили на «ти», Ваньою називали і в той же час їх зазидки гризли, що не вони, а він на вершку всесоюзної слави. Отже не без порад НКВД вони намовляють таку літературну гниду,

Павло КОЛОМІЄЦЬ

Народився у 1900 р. в Конотопі в багатодітній родині залізничного кондуктора. По закінченні міського училища працював на заводі, потім пішов добровольцем на фронт, а після революції був у Червоній армії, партизанів. Повернувшись до Конотопа, створює молодіжний загін для боротьби з повстанцями, військами Директорії та білогвардійцями, бере участь у першому з'їзді українського комсомолу, а в 1918-му вступає до партії.

З 1919 р. працює в Києві у центральному бюро зв'язку та інформації при народному комісарі у військових справах України, а в 1920-му стає комісаром кавалерійського полку. Після завершення Першої московсько-української війни очолює в Конотопі відділ народної освіти, редагує газету, стає членом Коноптоської Ради робітничих і солдатських депутатів.

Дивовижно, як така людина могла писати настільки проникливі метафоричні поезії. Перші свої спроби П. Коломієць показав Павлові Тичині, потім познайомився з М. Рильським та А. Казкою. З 1926 р. починає друкувати поезії в журналах «Червоний Шлях», «Життя й Революція». У 1930-му видав збірку поезій «Партитура тривоги», до якої увійшло всього 11 віршів. Друга збірка «Садівник» уже не вийшла.

10.11.1930 р. П. Коломієць застрелився перед арештом.

СТЕЖКА

Куди ж побігла ти? Постій!
Не слухає. Біжить;
І струногон зелений свій
Городами дзюрить.

Гаряча тінь — як вирізан
На береги тісні:
То літнє сонце в день вгруза
Крізь дерева рясні.
За південь легка снадь лягла
На стьожку голубу...
З кінця в кінець — біжить, гуля,
І пнеться у дугу.

* * *

Тінь рожевих згасань — за плечима.
Але там, вдалині, у пільмі
Розриваються жахом невпинним
Ще прийдешні, не бувші дні.

Вони йдуть, наближають, бурують,
У нестямі грози і жаги
Підіймають незнано-злую,
Невмирущу муку землі.

Наближайтесь! суворим рядом
Станьте тут, біля лану й лісів.
За крицево-бронзовим ладом
Летимо у багряному сні.

* * *

Мені здається,
що й я лишу своє життя
у келії чоботаря. —
Дугою вигнув спину,
і рукою
так моторошно бігає по шву!
А на полицях
розставлено правила й копила,
чорняві і брудні.
Тут зрідка зазирає хлопчик,
такий бадьорий та стрункий.
Великі сірі очи
схвильовано вдивляються в багно,
розкидане навколо майстра.
Як лячно, друзі милі!
Обідраний, старий,
занедбаний з дитячих літ —
лиш тільки дратву шило й кожу
він визнав за своє.

А світ розлігся за вікном
чарівно й буйно,
гойдає сміх, утіху — й молоде
прекрасне слово.

Тут чоботар
за зоряним вікном
чекає хлопчика до себе
— у чоботарські учні.
Ось ще раз гляну на осіннє сонце
і піду.

* * *

Ой, згубилась блакитними днями
щирість серця і буйних слів.
Розлилися рожеві плями
і розбіглись в чужу далечінь.

Промайнули краса і радість,
юність німо лежить біля ніг,
і ніхто — ні словечка — поради!
і ніхто не приймає сліз.

Ну і згода. Нехай до болю
не надійде ніхто із вас.
Я ж притомлено йду до порога
і ридаю в майбутній час.

Ви зростаєте в хладнім димі,
ви зростаєте в жовтих вогнях,
і червоний — хоч зрідка — заблима
і трагічний розкочує шлях.

У шляхах, у дорогах майбутніх
може згасне назавжди біль.
Пригортаю до серця муку
і ковтаю прозору сіль.

Я для когось чужий і пустельний.
Що для вас чийсь шалений біль?
Тільки ж знайте: в Країну Далеку
Прийде людськість крізь муку і тлін.

ЗМІСТ

Прокляті роки. <i>Ю. Винничук</i>	3	Микола СКУБА	
Павло КОЛОМІЄЦЬ		Поезії.	211
Поезії.	12	Віктор ГУДИМ	
Марійка ДИКА		Поезії.	219
Поезії	21	Степан БЕН	
Борис ТЕНЕТА		Поезії.	228
Поезії.	23	Яків САВЧЕНКО	
Гармонія і свинушник	28	Поезії.	239
Пилип ЗАГОРУЙКО		Василь ВРАЖЛИВИЙ	
Поезії.	76	Молодість	251
Юхим МИХАЙЛІВ		Лист до друга	262
Поезії.	79	Василь АТАМАНЮК	
Гаврило ЛЕВЧЕНКО		Поезії.	279
Тай-Цзи-Хея.	88	Володимир ШТАНГЕЙ	
На горобинім герці.	97	Злотий	292
Аполлоній ПАДОЛИСТ		Лицар і характерник	300
Поезії.	100	Злочин у степу	305
Антін ПАВЛЮК		Михайло КОЗОРИС	
Поезії.	106	Поезії.	314
Петро ВАНЧЕНКО		Люблю Тебе	316
Лист до редакції	121	Марко ВОРОНИЙ	
Оповідання про гніду кобилу.	122	Поезії.	318
Історія Бруньки, двірського пса	130	Андрій ПАНІВ	
Ладя МОГИЛЯНСЬКА		Поезії.	330
Поезії.	145	Олекса СЛІСАРЕНКО	
Микола МІНЬКО		Поезії.	340
Бантина	158	Надія	350
Стогін	162	Горе.	350
Кімната бородатого Чижика	171	Князь Барціла	350
Володимир ЯРОШЕНКО		Іван ДОРОЖНІЙ	
Поезії.	183	Поезії.	359
Вертеп брехунів.	190		

Дмитро БУЗЬКО	Моя душа болить	529
Оповідання про Софочку	Моя душа сміється	530
й Джима	Свято перемоги	530
365	Сторінки життя	531
Никанор ОНАЦЬКИЙ	Фрагменти життя	531
Поезії		
376		
Юрій ГРИНЮК	Микола ЧУМАК	
Поезії	Поезії	537
385		
Кость КОТКО	Лев СКРИПНИК	
Поезії	Полон	539
392		
Повалений бог	Дмитро БОРЗЯК	
395	Тов. Андрій	554
Зневажений мечет	Варенька	561
399	Під дощ	568
Микола НАРУШЕВИЧ	Букет пролісків	576
Поезії		
405		
Олександр ЛАН	Гордій КОЦЮБА	
Поезії	Будівничий Марко	590
409	День	596
Панько ПЕДА	Людмила СТАРИЦЬКА-ЧЕРНЯХІВСЬКА	
Поезії	Поезії	605
423		
Антін ДИКИЙ	Мар'яна ХМАРКА	
Поезії	Поезії	609
431		
Максим ЛЕБІДЬ	Василь ТРУШ-КОВАЛЬ	
Поезії	Поезії	613
438		
Гнат ХОТКЕВИЧ	Гордій БРАСЮК	
Агіа passionata	В потоках	624
444	Скривлений посміх	676
«Саргісе» Шуберта	Раїса ТРОЯНКЕР	
448	Поезії	688
Дмитро ТАСЬ	Борис ЧИГИРИНЕЦЬ	
Поезії	Поезії	699
462		
Сад	Сергій ЖИГАЛКО	
473	Одружіння	717
Апсни	Нарцис і Геркулан	721
476		
Полонені шуми	Остап ДЕМЧУК	
483	Вишневі пелюстки	736
Лібер РАБИНОВИЧ	Петро ГОЛОТА	
Поезії	Алькегаль	743
507		
Вероніка ЧЕРНЯХІВСЬКА		
Поезії		
515		
Василь БАСОК		
Поезії		
521		
Леонід ПАХАРЕВСЬКИЙ		
Нехай воскресне!		
528		